

Bursa'da iz bırakmış bir dersiâm: POSOFLU AHMET FAHRİ TAŞKENT¹ (1881 - 1961)

Şevket Kaan GÜNDOĞDU

Posof, bir *ehli diller ocağı*dır. Zira bu küçük yurt köşesi birçok âşık, münevver ve din âlimi yetiştirmiştir. Bu değerli şahsiyetler, içinden çıkmış oldukları topluma örnek olacak şekilde yaşamışlar ve insanımıza öncü olmuşlardır. Bunlar arasında bazı din adamlarımız var ki halkımız bu isimleri saygıyla anmaktadır: Müderris İbrahim Efendi, Molla Kadim Efendi, Allı Recep Hocaefendi, Müftü Mehmet Şevki Hoca, Kadı Numan Efendi, Banarhevli Vehbi Hoca vs.

Biz, Posof'un yetiştirdiği değerlerimizi zaman zaman kaleme alarak, tanıtmaya çalışıyoruz. Bu yazımızda, Posof'un Şuvaskal köyünden Ahmet Fahri Efendi'den bahsetmek istiyoruz.²

Posof-Ahıska bölgesi, Padişah III. Murad çağında, Lala Mustafa Paşa başbuğluğundaki Osmanlı ordusunun 1578'deki Şark Seferleri sırasında Osmanlı Devleti'ne katılmıştır. Bu tarihten hayli zaman sonra Özbekistan'ın Taşkent şehrinde gelip Ahıska'ya yerleşen Mehmet Hoca adlı bir zattan bahsedilir. İşte Ahmet Fahri Efendi, bu zatın torunlarından. Ailesi, 1828 Osmanlı-Rus Savaşı'yla Çarlık Rusya'sının eline geçen Ahıska'dan kalkıp Posof'a yerleşmiştir. Yörede ta-

nınmış birçok vâiz ve hoca çıkarmış olan Abdurrahmanoğulları, Molla Mutigil veya Hocagil namıyla bilinen bir aileye mensuptur.³

Ahmet Fahri Efendi, Rûmî 1297/Miladî 1881 yılında Posof'un eski adı Şuvaskal olan Gönülaçan köyünde doğmuştur. Babası Bilâl Efendi, 1900-1920 yılları arasında köy hocalığı yapmış, birçok talebe yetiştirmiş birisidir. Onun babası da, Süleyman Hoca'nın oğlu Abdurrahman Hoca'dır. Ahmet Fahri Hoca'nın annesi, Ahıska'nın Adigön (Kobliyan) kasabasının Laşe köyünden olup yörede nüfuzlu bir ailenin kızı olan Elmas Hanım'dır.⁴

Ahmet Fahri Efendi, ilk tahsilini aile büyüklerinden aldıktan sonra Ahıska medreselerinde eğitime devam etmiştir. Özellikle Zazolalı Behçet Hoca'nın ilminden istifade etmiş ve icazetnamesini de onun elinden almıştır. Ahıska'daki eğitimini tamamlayıp, köyüne geri döndükten sonra babasının bir sualine cevap verememesi, gücüne gitmiş, eğitiminin yetersiz olduğunu düşünerek İstanbul'a gitmek için babası Bilâl Efendi'den müsaade almıştır. Önce Posof'tan yaya olarak Hopa'ya gitmiş, üç gün orada vapur bekledikten sonra deniz yoluyla payitahta ulaşmıştır. Kırk gün süren yorucu bir yolculuk sonrası, İstanbul'un meşhur hocalarından Ahıskalı Ali Haydar Efendi (1870-1960)'yi bulmuş, onun hizmetine girmiş, rahle-i tedrisinden geçmiştir. Yine onun vasıtasıyla Fâtih Külliyesi içerisinde yer alan Bahr-ı Sefid Tetimme-i Sâni Medresesi'nde okumuştur. Sonraki yıllarda Dârü'l-Hilâfeti'l-Âliye Medresesi'ne devam etmiştir. Nihayet İstanbul'da Medresetü'l-Mütehassısîn ile Süleymâniye Medresesi'nde tahsilini tamamlamış; tasavvuf ve

¹ Ahmet Fahri Efendi, 1934 yılında çıkartılan soyadı yasasıyla, ailesinin köken itibariyle Taşkent şehrinde gelme olmasından dolayı, kendisine Taşkent soyadını almıştır. Posof'ta kalan akrabalarıyla kurduğu iletişimle de, kendisinin bu soyadı aldığını, onların Taşkent soyadını almalarının doğru olacağını bildirmiştir. Posof'ta kalan akrabaları da, Posof Nüfus İdaresi'ne bu soyadı almak istediklerini bildirmiş, yalnız ailenin bir kısmına yanlışlıkla Başkent soyadı yazılmıştır. Böylece Ahmet Fahri Efendi'nin ailesi, günümüzde Taşkent ve Başkent soyadlarını taşımaktadır.

² Dedem Şevket Gündoğdu (1924-1989), 1947 yılında Gönülaçan/Şuvaskal köyüne sınıf öğretmeni olarak atanmış, bir süre Ahmet Fahri Efendi'nin kardeşi Üzeyir Hoca'nın evinde misafir olarak kalmıştır. 1955 yılında Bursa'ya görevli geldikten sonra da, Ahmet Fahri Efendi ve üvey oğlu İbrahim Bey'le dostluk kurmuştur. Bu vesileyle, dede dostumuz Ahmet Fahri Efendi'nin hayatını kaleme almaktan ayrı bir mutluluk duymaktayım. Ruhları şâd olsun! (Ş. K. Gündoğdu)

³ Fehmi Bayraktaroğlu, Her Yönüyle Posof, İzmir, 1997, s. 185.

⁴ Ahmet Fahri Efendi'nin nüfus bilgilerini temin etmemde yardımlarını gördüğümüz Posof İlçe Nüfus Müdürlüğü personeline teşekkür ederim.

felsefe sahasında ikinci bir icazetname almıştır.

Ahmet Fahri Efendi, bilhassa fıkıh ve kelim alanında önemli bir âlim olan Ahıskalı Ali Haydar Efendi ile millî şairimiz Mehmet Âkif Ersoy'un babası İpekli Tahir Efendi (1826-1888)'den de ders almıştır. Bu arada meşhur müfessir Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır (1878-1942), eski başbakanlardan Mehmet Şemsettin Günaltay (1883-1961) gibi şahsiyetlerle i aynı meclislerde, sohbetlerde ve derslerde bulunmuş, onlarla ilişki kurmuştur. Hatta Atatürk'ün emriyle Kur'an tefsiri hazırlayan Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır'a bu konuda yardımcı olduğu da rivayet edilmektedir.

Birinci Dünya Savaşı'nın cereyan ettiği dönemde, İstanbul'daki eğitimine devam eden Ahmet Fahri Efendi, arkadaşlarıyla birlikte gönüllü olarak savaşa katılarak istemiştir. Fakat hocası Ali Haydar Efendi, vatanın kurtuluşundan sonra ilmî hayatın devamı için kendisinin çok önemli biri olduğunu belirterek, bu ilmî mücadelenin de cehaletle savaş olduğunu söylemiş ve cepheye gitmesine müsaade etmemiştir. Daha sonra Müdafaa-i Milliye Vekâlet-i Celilesi tarafından askerlikten muaf tutulduğuna dair 20 Teşrinisani 1339/20 Kasım 1923 tarihinde, 18790 numaralı vesika kendisine verilmiştir.⁵

İslâmî ilimler tahsilini tamamlayan Ahmet Fahri Efendi, meslekî görev almayı beklerken, Ahıska muhacirlerinin yaşadığı İnegöl'ün İclaliye (Erikli) köyünde bulunan akrabalarını ziyaret etmek için, İstanbul'dan Bursa'ya gelmiştir. Akrabalarının yanında kaldığı süre içerisinde, bilgi ve ahlâkıyla köylünün, özellikle köyün imamı Ahıskalı Abdulfafur Hoca'nın dikkatini çekmiş, takdir toplamıştır. Akrabalarının vasıtasıyla Abdulfafur Hoca'nın kızı Rabia Hanım (1896-1969)'a talip olmuş ve onunla evlenmiştir.

Hocaefendi, Bursa'da bir vazife almak için gerekli mercilere müracaat etmiş ve 4 Teşrinievvel 1331/17 Ekim 1915 tarihinde aylık 400 kuruş maaşla özellikle selâtin camilerinde halka açık bir şe-

⁵ 20 Kasım 1923 tarihine ait olan askerlik vesikası, Hocaefendi'nin torunu Ahmet Taşkent'tedir.

kilde oluşturulan ilim halkalarına ders okutturma görevi olan dersiâmlık vazifesine getirilmiştir.⁶ Bursa Ulu Camii'nde⁷ göreve başlayan Ahmet Fahri Efendi, sonraki yıllarda dersiâmlığını Emirsultan Camii'nde⁸ sürdürmüş, 8 Mayıs 1951 tarihinde buradan emekliye ayrılmıştır.⁹

Ahmet Fahri Efendi emeklilik sonrasında, özellikle Ramazan aylarında Bursa'nın İncirli Caddesi üzerinde bulunan İbni Bezzaz Camii başta olmak üzere, şehir merkezindeki birçok camide vaazlarına devam etmiştir. Görevine başladığı 1915 tarihinden iki yıl sonra İstanbul müderrisliği ruûsluğu ile taltif edilmişse de, bu görevi kabul etmeyerek, halkla daha iç içe olabileceği, bilgisini aktarabileceği bir meslek olan dersiâmlıkta kalmak istemiştir. Bursa'da birçok önemli ilim adamının yetişmesine de öncülük etmiştir. Bursa'nın manevî mimarları arasında gösterilen Kayhan Camii imamlarından Sırmalı Ahmet Hoca ile değerli bir hattat olan Muallim Nedim Kural Bey gibi önemli isimler de, onun yetiştirdiği talebeler arasındadır.

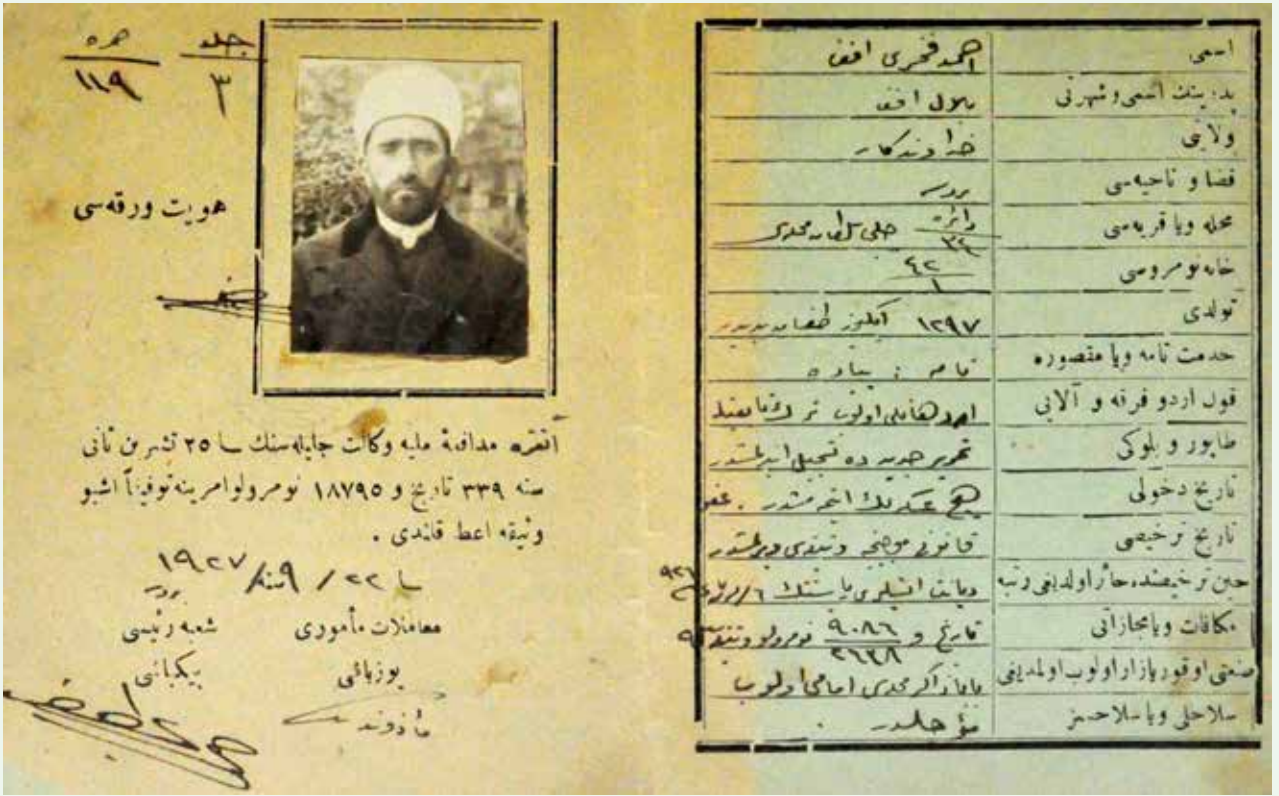
Mustafa Kemal Atatürk'ün, Bursa ziyaretlerinden birinde, Ahmet Fahri Efendi'yle kısa bir sohbetleri olmuş, Hocaefendi'yle bizzat ilgilenmiştir.

⁶ Selâtin camiler, Osmanlı sultanlarının yaptırdıkları ve genelde devlet erkânının gittiği camilere verilen addır.

⁷ Ulu Camii, Sultan I. Bayezid tarafından 1396-1400 yılları arasında yaptırılmış bir mimarlık şaheseridir.

⁸ Emirsultan Camii, Yıldırım Bayezid'in kızı, Bursa'nın manevî mimarlarından Emir Sultan Hazretlerinin eşi Hundi Fatma-Hatun tarafından, XV. yüzyılın başlarında, Emir Sultan adına yaptırdığı çok değerli bir eserdir.

⁹ Görevleriyle ilgili bu bilgiler, torunu Ahmet Taşkent'teki tercüme-i hâl dosyasından alınmıştır.

Bu görüşmede Atatürk, cami dışındayken, toplum içerisinde bulunduğu zaman cübbe ve sarık takmamasını rica etmiş, o da bu tarihten itibaren dışarıda aydın bir din âlimine yakışır şekilde, modern kıyafetleri tercih etmiştir. Ömrü boyunca, Atatürk'e ve Cumhuriyet'e olan sevgisini, minnet duygusunu gizlememiş, daima övgüyle söz etmiştir.

Ahmet Fahri Efendi, eğitim dolayısıyla küçük yaşlarda ayrı düştüğü köyüne, akrabalarına her zaman özlem duymuş, Bursa'ya yerleştikten sonra da, iki defa sila-i rahim yapmış, hısımlarıyla görüşmüş, ata-dede mezarlarını ziyaret etmiş, köyüne ve ailesine olan hasretini gidermeye çalışmıştır. İlk memleket ziyaretini 1940 yılında gerçekleştiren Hocaefendi, çocuğu olmamasından dolayı, en küçük kardeşi Üzeyir Hoca (1896-1962)'nin beş oğlundan dördüncüsü olan beş yaşındaki Hüseyin (1935-1999)'i evlatlık edinerek, onun bakımını üstlenmiş ve Bursa'ya yanına getirmiştir. Hüseyin, Ahmet Fahri Efendi'den, fıkıh bilgileri almış ve Kur'an-ı Kerim'i hıfz etmiştir. Kendisi uzun yıllar Bursa'da ticaretle meşgul olmuştur. Ahmet Fahri Efendi, ikinci memleket ziyaretini vefatından sekiz yıl önce 1953 yılının Ağustos ayında gerçekleştirmiştir.

Hoş sohbetleri, güler yüzü ve içtenliğiyle Bursa-lıların günlünde taht kurmuş, toplumun moral de-

ğerlerini yükseltmek için çabalamış bir ilim adamı olan Ahmet Fahri Efendi, 31 Ocak 1961 tarihinde Hakk'a yürümüş, uzun yıllar hizmet ettiği Emirsultan Camii'nde kılınan cenaze namazı sonrası, cami hazîresinde ebedî istirahatgâhına tevdi edilmiştir.

Ahmet Fahri Efendi'nin vefatından sonra yazma ve matbu eserlerden oluşan zengin kütüphanesi, eşi Rabia Hanım'ın müsaadesiyle, İstanbul'dan gelen bir hey'ete verilmiştir. Ahmet Fahri Efendi, vefatından kısa bir süre önce, oğluna ve ailesine, öldüğünde mezarını yaptırmamalarını istemiştir. Oğlu Hüseyin Efendi de babasının vefatından sonra, gönlü rahat etmeyerek, iki defa sade bir mezarla babasının adının yazılı olduğu baş şahide taşıyı yaptırmış olsa da mezar taşlarının yapımından sonra kabri ziyarete gittiğinde, mezar taşlarını kırık bir halde bulmuştur. Babasının vasiyetini yerine getirmesi gerektiğine inanarak, bir daha mezar taşı yaptırmamıştır. Bu dünyadan güzel ahlâkıyla, tertemiz bir gönül adamı olarak terk-i diyâr eden Ahmet Fahri Efendi'yi, rahmetle anıyor, "Bineği burak, ruhu şâd olsun" diyoruz.¹⁰

¹⁰ Yazımızı hazırlarken vermiş olduğu bilgilerle evrak-ı metrûkesinden istifade ettiğimiz Ahmet Fahri Efendi'nin torunu Bursa esnaflarından Ahmet Taşkent Bey'e, bizi onunla tanıştıran ve Hocaefendi'nin yeğenleri Abdulfafur Taşkent ve Siddık Başkent beylerle telefon görüşmesi yaparak, bilgi sağlayan hemşehrimiz Hasan Erbaş ağabeyime sonsuz şükranlarımı sunuyorum. (Ş. K. Gündoğdu)